

«سیزده بدر»؛

پیشینه‌ای به پهنای تاریخ آفرینش ستارگان

است، تاریخی چند هزار ساله را پشت سر گذاشته است.

گره از بختتان باز شود!

در این روز علف و سبزه به هم گره می‌خورند تا گره از بخت جوانان دم بخت باز کنند.

این اعتقاد به کهن‌ترین افسانه ایرانی باز می‌گردد. به باور مردم ایران باستان و افسانه‌های کهن، آفرینش با کیومرث آغاز شده است. ابوریحان بیرونی در کتاب آثار الباقیه آورده: «مشی» و «مشیان» پسر و دختر دوقلوی کیومرث بودند که روز سیزده فروردین با هم ازدواج کردند. آن دو با گره زدن دو شاخه پایه ازدواج خود را بنا نهادند.» از آن زمان تا سال‌ها هر زوج برای نکاح دو شاخه را به هم گره می‌زد. این رسم در زمان هخامنشیان به اوج خود رسید و هنوز هم

هر آغازی پایانی دارد. بی‌آنکه بدانیم در ابتدای یک اتفاق، خود را برای رویارویی با انتهای آن آماده می‌کنیم. می‌کوشیم پرونده را به لحظاتی خوش ببندیم. نوروز نیز که فرا می‌رسد، ۱۲ روز را یکی پس از دیگری می‌گذرانیم و زمینه می‌چینیم تا به انتهای این مراسم باستانی برسیم. سیزده بدر زمان موعود است؛ روزی که به طبیعت اختصاص دارد. در این میان پایان هر اتفاق می‌تواند خاطره انگیزترین لحظه آن باشد. سیزده بدر هم یکی از آن پایان‌های خوش و حسن ختام‌ها است.

مراسمی که سال‌های سال نیاکانمان برای این روز تدارک دیده‌اند، به پاس تفکر تاریخیمان هنوز هم زنده است. از پناه بردن به طبیعت گرفته تا گره زدن علف و پایان آن که به آب انداختن سبزه

انداختن سبزه را اجرا می‌کنند. در ایام نوروز خانواده‌ها به دقت از سبزه نگهداری می‌کنند تا روز سیزده آن را به آب روان بسپارند. به این امید که این دانه‌ها به همراه آب روان موجب برکت و باروری کشتزارها شود.

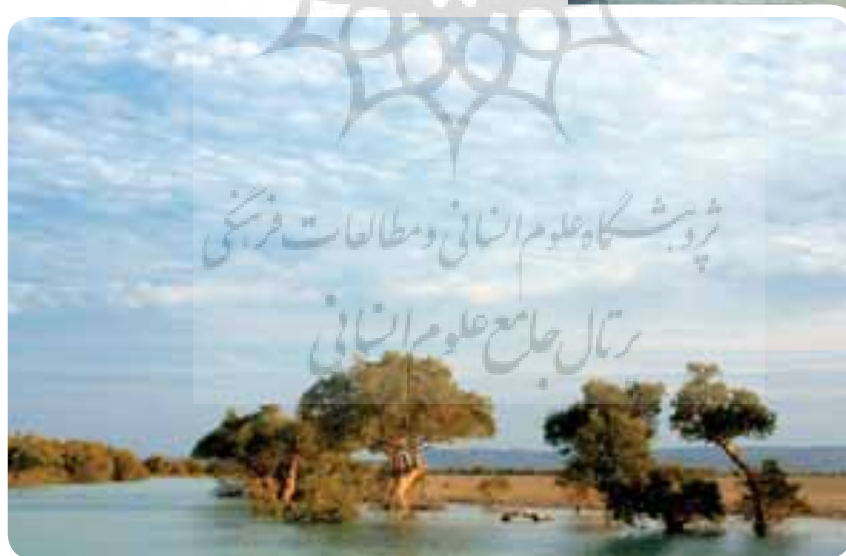
در نظر ایرانیان باستان سیزدهم هر ماه که تیر روز نامیده می‌شود متعلق به فرشته «تیر» است و در پهلوی آن را تیشتر می‌گویند. فرشته مقدس تیر در کیش مزدیستی مقام بلند دارد. ایرانیان باستان پس از دوازده روز جشن و شادی، سیزدهم نوروز را که روز فرخنده‌ای است به باغ و صحرا می‌رفتند، شادی می‌کردند و با اجرای رسم‌ها جشن نوروز را به پایان می‌رساندند.

«فریدون جنیدی»، اسطوره‌شناس درباره سبزه بدر می‌گوید: «ایرانیان باستان سبزه نوروزی را در روز تیشتر، برای سپاس از ایزد تیشتر که آب را به جهانیان نثار می‌کند به آب‌های روان نثار می‌کردند.»

افزایش میزان بارندگی‌ها برای رونق کشت و کار و زراعت موضوعی است که همواره مورد توجه کشاورزان بوده‌است. از این رو از گذشته تاکنون اقوام مختلف رسم‌های متعددی را برای بارش باران اجرا کرده‌اند.

«بهرام فره‌وشی»، استاد دانشگاه تهران، مورخ و اسطوره‌شناس نیز مراسم سبزه نوروز را روز ویژه «طلب باران برای کشتزارها» دانسته و در کتابش آورده: «ایرانیان در روز گاران کهن پس از برگزاری مراسم نوروزی و دمیدن سبزه و گندم و جو و حبوبات در نخستین روزهای سال، در روزی که متعلق به ستاره باران بود، یعنی در روز سیزدهم فروردین ماه، به دشت و صحرا و کنار چشمه و جویبار می‌رفتند و به هنگام شکست یافتن دیو خشکسالی «پوشه» در نیم روز، گوسفند بریان می‌کردند و این نثاری بود برای فرشته باران «تیشتر یا تیر» تا کشت‌های نودمیده را سیراب کند.»

او با مقایسه مراسم سبزه‌بدر امروز نسبت به گذشته می‌گوید: «خوردن غذای روز در دشت و صحرا نشانه همان فدیة گوسفند بریان

این افسانه کهن در روز سبزه فروردین به شکل نمادین اجرا می‌شود و دختران و پسران

برای بستن پیمان زناشویی نیت می‌کنند و علف گره می‌زنند.

کرده‌های ایران و عراق که زرتشت را از خود می‌دانند روز سیزدهم فروردین را جزو جشن نوروز به حساب می‌آورند. یکی از مراسم مهم آنها در این روز گره زدن دو سبزه نورسته است با این آرزو که تسلسل تولد و زایش برقرار و نظام هستی در جریان باشد.

سبزه را با سپاس به آب بسپاریم

هنوز هم بسیاری از خانواده‌ها در روز سبزه‌بدر رسم به آب

است که در اوستا آمده و افکندن سبزه‌های تازه دمیده نوروزی به آب روان جویبار تمثیلی از دادن فدیة به ایزد آب «آناهیتا» و ایزدباران و جویبارها «تیر» است و به این طریق تخم بارور شده‌ای را که ناهید فرشته موکل بر آن بوده به خود او باز می‌گردانند و گیاهی را که ایزد تیر پرورنده است به وی باز می‌سپارند تا موجب برکت، باروری و آبسالی در سال نو باشد.»

آدم و حوا و چگونگی آمدن آنها بر زمین و در پی آن ماجراهایی

در واقع نمادی از زندگی انسان‌ها در پردیس است، متعلق به ستاره باران انگاشته می‌شود، زیرا نزول باران بهاری باعث سر سبزی و طراوت زمین شده و نمایای از بهشت را به وجود می‌آورد. این اعتقاد در ایران باستان موجب می‌شد، سیزدهم نوروز، روز ویژه طلب باران بهاری برای کشتزارهای نودمیده، دانسته شود.

در این روز، از دیر باز مردم ایران به دشت و صحرا می‌رفتند تا با شکست دیو خشکسالی، گوسفندی برای فرشته باران، قربانی کنند و این فرشته کشت‌های نو دمیده را از باران سیراب کند.

بنا بر نظر «مهرداد بهار»، محقق در حوزه ادبیات و اسطوره‌شناس، خاستگاه و پیشینه رسم سیزده بدر تحت تاثیر نجوم بین‌النهرینی، شکل گرفته‌است. به گفته او طبق این اساطیر، هر یک از دوازده اختر که خود بر یکی از برج‌های دوازده‌گانه حاکم است، هزار سال بر جهان حکومت خواهد کرد. از این رو عمر جهان ۱۲ هزار سال است و در پایان این سال‌ها، آسمان و زمین در هم شده و آشفته‌گی باز خواهد گشت. بهار می‌افزاید: «این اخترا جشن‌های دوازده روزه آغاز سال را با این سال ۱۲ ماهه و دوره ۱۲ هزار ساله عمر جهان مربوط می‌دانستند و آنچه را در این دوازده روز پیش می‌آمد، سرنوشت سال خود می‌انگاشتند و گمان می‌کردند اگر روزهای نوروزی به اندوه بگذرد، همه سال به چنین خواهد گذشت. مختصر آن که، دوازده روز آغاز سال نماد و مظهر همه سال بود. اما اگر در پایان دوازده هزار سال جهان درهم می‌شد و آشفته‌گی نخستین، باز می‌گشت و اگر به نشان آن، در پایان هر سال قانون از میان برمی‌خاست، پس در پایان دوازده روز نیز یک روز نشان آشفته‌گی نهایی و پایان سال را بر خود داشت. در این روز کار کردن و نظام عمومی را رعایت کردن نیز از میان برمی‌خاست و شاید عیاشی‌ها و «ارجی» باری دیگر برای یک روز جلوه می‌کرد.»

او نحسی سیزدهم عید را نیز نشان فروریختن واپسین جهان و نظام آن عنوان می‌کند که در پی پیروزی نیکی بر بدی، روز رهایش انسان‌ها از جهان مادی و بازگشت ارواح به جهان مینوی است. خارج شدن از روال عادی زندگی و تعطیلی کارهای روزمره و ترک خانه و کاشانه و سپری کردن این روز به بازی و تفریح در بیرون شهر همگی تمثیلی از آشفته‌گی هزاره سیزدهم جهان است.

سیزده فروردین، روز برد و باخت

رسم دیگری که در گذشته و در این روز انجام می‌شد، شرکت در مسابقات برد و باخت سوارکاری بود که یاد آور نبرد ایزد باران با دیو خشکسالی است و امروزه با تغییر چهره، در دیگر بازی‌ها و مسابقات رقابتی، مثل شطرنج، کشتی اجرا می‌شود.

که جمعیت بشر را به امروز رسانده داستانی است که مسلمانان به آن باور دارند. در دیگر مذاهب و مکاتب اعتقادی نیز این ماجرا به شکلی دیگر بیان شده‌است. مثنی و مشیانه شخصیت‌هایی از این دست هستند.

«محمد بقایی (ماکان)»، پژوهشگر تاریخ، سیزده بدر را یاد آور تولد و میلاد انسان ایرانی و نمادی از گیاه «مثنی» و «مشیانه» (نخستین زوج) می‌داند. چرا که براساس اساطیر ایرانی، انسان از به هم پیوستن این دو ساقه ریواس به وجود آمده است.

بازماندگان مانویان و سیزده بدر

شبهاتی که میان سیزده بدر و برخی از رسم‌های «کاتارها» وجود دارد برخی را بر این گمان نزدیک کرده که ریشه‌های مشترک باستانی این روز در آیین مانوی هم دیده می‌شود. کاتارها بازماندگان مانویان در اروپا هستند. این‌ها افکارشان ترکیبی از اندیشه‌های زردشتی، فلسفه باستان و مسیحیت است. کاتارها در روز عید پاک که برخی سال‌ها به سیزده فروردین نزدیک است از خانه بیرون آمده و روز را در دامن صحرا و کنار کشتزار می‌گذرانند و برای ناهار با خود تخم مرغ به همراه می‌برند.

در این روز، پنهان کردن تخم مرغ در گوشه و کنار و پیدا کردن آنها سرگرمی کودکان است. این در حالی است که بازی و سرگرمی کودکان با تخم مرغ فقط در روزهای عید بهاری رسم است. شباهت دیگر این دو را می‌توان در رسم دروغ‌های روز اول آوریل، با شوخی‌های سیزده بدر جستجو کرد. روز اول آوریل، هر چهار سال یکبار مصادف با روز سیزده فروردین است.

روز سیزده نوروز نماد حضور انسان در پردیس

در اسطوره‌های ایرانی عمر جهان هستی ۱۲ هزار سال پیش‌بینی شده‌است. به اعتقاد ایرانیان باستان، پس از این دوره، جهان بسته می‌شود و انسان‌ها که وظیفه‌شان، جنگ علیه اهریمن است، با سپری شدن این ۱۲ هزار سال و ظهور سوشیانس (ناجی موعود) سر انجام به پیروزی و ظفر می‌رسند.

عدد ۱۲ از آن زمان یا پیش از آن نزد ایرانیان، مقدس بوده‌است. شاید آنان عدد ۱۲ را از بروج دوازده‌گانه سال گرفته باشند.

به این ترتیب، در تقویم ایرانی، نخستین دوازده روز سال، «جشن زایش انسان‌ها»، تمثیلی از ۱۲ هزار سال زندگی و نبرد با اهریمن است و روز سیزدهم تمثیلی از هزاره سیزدهم و آغاز رهایش از جهان مادی است. به همین دلیل نیز، روز سیزدهم که